

preslikama starih rukopisa i nacрта, kao i portretima povijesnih osoba ključnih za razumijevanje uloge teritorija u politici. Uz to, autor se ne libi citirati latinske i grčke izvornike i ponuditi svoja, često inovativna, tumačenja klasičnih djela. Ovo djelo s jedne strane predstavlja veliku inovaciju u polju političke geografije, a s druge pruža bogato, krasno štivo poznavateljima i istraživačima političke filozofije i povijesti političkih ideja. Premda nije pisana kao udžbenik, svakako može poslužiti u nastavi kolegija koji se bave antičkom, srednjovjekovnom i novovjekovnom političkom filozofijom, ali i u onim predmetima koji obrađuju teoriju međunarodnih odnosa.

Višeslav Raos

Fakultet političkih znanosti u Zagrebu

Prikaz

Cyril Aydon

Povijest čovječanstva. 150 000 godina ljudske povijesti

Znanje, Zagreb, 2012. (preveo: Predrag Raos), str. vii–389

U prijevodu Predraga Raosa 2012. pojavljuje se na hrvatskom tržištu knjiga *Povijest čovječanstva. 150 000 godina ljudske povijesti*. Prvo izdanje izvornika *A Brief History of Mankind. 150 000 Years of Human History* izašlo je 2007, a drugo 2009. godine. Knjiga je podijeljena na *Uvod* (xi–xii) te 46 poglavlja u kojima se prikazuju glavni tehnološki, materijalni i politički

stadiji u razvoju ljudske vrste od čovjeka pradomovine u Africi sve do suvremenog doba (1–360). Potom slijedi kratka kronologija svjetske povijesti (361–370), popis literature (371–376), a na samom kraju kazalo pojмова (377–389).

Kako je sam autor naveo, *Povijest čovječanstva* je “[...] priča o tome kako su se ljudi iz svoje afričke prapostojbine proširili svijetom, kao i o zgodama i nezgodama koje je u međuvremenu doživio ljudski rod. To je osim toga i priča o nekim idejama koje su upravljale ljudskim životima [...]” (xi). Možemo se zapitati ima li smisla čitati djelo koje pokušava obuhvatiti čitav razvoj ljudskog roda na nešto više od 350 stranica? Može li biti riječ o ozbiljnom znanstvenom djelu iz polja povijesti? U ovom slučaju odgovor je ne. Međutim, to i nije bio cilj djela. Cyril Aydon nije profesionalni povjesničar niti se takvim smatra. Samog sebe radije vidi kao “pripovjedača” (xi) koji želi prepričati priču o glavnim pokretačkim silama ljudskog razvoja te osvajanja i gospodarenja nad vlastitim planetom. Budući da ima publicističke, ali ne i znanstvene pretenzije, *Povijest čovječanstva* može biti zanimljiva laicima i profesionalcima u potrazi za jednostavnim uvodom u etape ljudskog razvoja. S druge strane, *Povijest čovječanstva* prati razvoj čovječanstva u tehnološkim i političkim okvirima, dok se kulturna i religijska dostignuća smatraju sporednima. Dapače, razvoj potonjih svodi se, ondje gdje ih se uopće spominje, na razvoj praznovjerja i iracionalnosti. Pod tim aspektom, knjiga je reprezentativnija za scijentističko mišljenje s kraja 19. stoljeća negoli za razvijeni duh znanstvene skepse koji se polako razvija u našim danima. Dok pluralizam izostaje u pitanjima filozofije i religije, on

je primjereno zastupljen na geografskom polju, utoliko što se autor trudi izbjeći eurocentrično viđenje razvoja ljudske povijesti.

Tijekom svojeg pokušaja da ispriča priču o ljudskom razvoju Aydon u svakom razvojnom povijesnom periodu pokušava odgovoriti na ista pitanja, a to su: Kakvo je razvojno stanje zatekla generacija tog povijesnog perioda? Koja su tehnološka otkrića i izumi nastali u tom periodu? Jesu li navedena otkrića utjecala na rast stanovništva i kvalitetu života? Je li određeni vremenski period obilježen padom ili rastom broja stanovnika na određenom području? itd. Ukratko, Aydon analizira uzroke i čimbenike na temelju kojih su ljudi tijekom povijesti zaslužili naziv najuspješnijih sisavaca na Zemlji.

Naglasak na tehnološkom razvoju neminovno je doveo do sljedećeg autorova suda: "Osobno vjerujem da su ljudsku povijest oblikovale dvije goleme promjene. Prva je pojava sjedilačke zemljoradnje u nekoliko odvojenih dijelova svijeta, a u razdoblju koje zovemo neolitikom. Druga je industrijska revolucija koja je započela u Europi negdje u osamnaestom stoljeću. Ta su dva događaja stožeri oko kojih se vrti moja priča" (xi). Dakako, Aydon prepoznaje i naglašava da razvoj nije bio moguć samo na temelju tehnologije, već je morao biti popraćen, a kadšto i uvjetovan, političkim, materijalnim i drugim čimbenicima, no u tehnologiji vidi lajtmotiv priče o kojoj govori.

Pojava sjedilačke zemljoradnje iznimno je važna jer omogućuje ljudskim zajednicama dokidanje strogo nomadskog načina života. U priči o ljudskom razvoju taj je prijelaz bitan jer omogućuje dotad neviđen

rast stanovništva. Nomadske su zajednice zbog potrebe opstanka skupine uvijek bile ograničene na nekoliko desetaka jedinki, a što je važnije, djeca, novorođenčad i trudne žene bili su više prepreka uspješnom vođenju tog životnog stila negoli nužna komponenta opstanka plemena. Prelaskom na sjedilački oblik života djeca ne samo da prestaju biti prijatna opstanku već postaju važna komponenta svake zajednice. Rast nataliteta u novonastaloj situaciji izvršio je snažan utjecaj na rast broja stanovnika diljem planeta. Dakako, taj prijelaz nije bio jednostavan i brz niti se odvijao istovremeno u različitim dijelovima svijeta, a rast stanovništva i pojava gradova i država te političkih struktura koje ih prate ostvareni su tek uz pomoć različitih inovacija. Ipak, prelazak na sjedilački način života bio je početna točka tog razvoja.

Industrijska revolucija, kao druga velika promjena koja je utjecala na razvoj čovječanstva, javlja se prije malo više od dvjesto godina, i to pojavom parnog stroja. Utjecaj koji je izvršila na tijek ljudske povijesti neizmjeran je, no mogu se izdvojiti dva do tri temeljna elementa.

Prvo, industrijska proizvodnja omogućila je napredak u brzini proizvodnje hrane koja nema baš nikakve usporedne točke u nekom ranijem periodu. Prvi put u ljudskoj povijesti milijunski gradovi, koji su do tada bili rjeđi od dragog kamenja, polako postaju norma razvijenih društava, a struktura radnog stanovništva doživljava zaokret od seljaštva k radništvu. U takvim uvjetima dolazi do ubrzane tehnološke revolucije, ali i do društvenih, političkih i kulturnih revolucija. Drugo, razvoj transportnih tehnologija omogućio je prijevoz roba i usluga brži nego ikad prije, a me-

đunarodni rezultat bio je potpuno ukinuće autarkije te stvaranje nove razine povezanosti među ljudima i državama, što će rezultirati pojavom koju danas zovemo “globalnim selom”. Treće, razvoj industrije i tehnologije dovodi do razvoja suvremene medicine koja drastično mijenja kvalitetu ljudskog života i produljuje mu vijek. Na temelju inovacija u medicini s vremenom se razvija i otpornost na pandemije koje su, poput kuge u srednjem vijeku, znale desetkovati populacije čitavih kontinenata. Međutim, paralelan razvoj drugih tehnologija mijenja i narav ratova, u kojima je više žrtava nego ikad prije.

Pored razvoja Aydon u ljudskoj prošlosti i sadašnjosti vidi nazadovanja i opasnosti. Na jednom mjestu piše: “Nikome tko se bavi poviješću, ne mogu ne upasti u oči sva ona nazadovanja što ih je pretrpio ljudski rod u posljednjih 150 000 godina, kao ni koliko smo osjetljiva stvorenja, i to kako pojedinačno, tako i kao vrsta” (355). Postoje nebrojene prirodne kataklizme koje bi lako mogle uništiti sav postignuti napredak, a čovječanstvo se u posljednjem stoljeću pokazalo kao prijetnja samom sebi. Ipak, Aydon je optimističan kada primjećuje da je prije 100 000 godina ljudski rod imao oko 10 000 jedinki, dok ih danas ima više od 6 milijardi, a vjeruje da bi, uz ponešto sreće, razvoj koji će čovječanstvo postići u narednih sto godina omogućio povjesničarima 22. stoljeća da ispričaju još zanimljiviju priču od njezove.

Stipe Buzar

DIU-Libertas, međunarodno sveučilište

Prikaz

Roger Lipsey Hammarškjöld: A Life

University of Michigan Press, Michigan,
2013, 738 str.

Dag Hammarškjöld, jedan od najistaknutijih glavnih tajnika Ujedinjenih naroda, švedski diplomat, ekonomist i književnik, kojemu je posthumno dodijeljena Nobelova nagrada za mir, od pogibije 1961. nije dobio sustavno obrađenu biografiju ni dublju analizu svoje političke i filozofske misli. To je neshvatljivo, pogotovo kada se uzme u obzir da je čak američki predsjednik John F. Kennedy svojedobno rekao da je Hammarškjöld “najveći državnik našeg stoljeća”. Roger Lipsey, pisac i povjesničar umjetnosti, ispravio je tu svojevrsnu povijesnu “nepravdu” prema velikanu politike mira u 20. stoljeću predstavivši djelo *Hammarškjöld: A Life*, u kojemu na preko 700 stranica opisuje životni put, intelektualni razvoj i političko djelovanje te iznimne ličnosti. Doduše, posljednjih je desetljeća napisano nekoliko zapaženih Hammarškjöldovih biografija, npr. *Courage of Faith* autora Paula Nelsona, *Who Killed Hammarškjöld?* Susan Williams ili *Peace Diplomacy, Global Justice and International Agency* Carstena Stahna i Henninga Melbera; međutim, niti jedna nije uspjela obuhvatiti i predočiti kompleksnost i važnost Hammarškjöldova lika i djela kao što je to učinila Lipseyeva biografija.